

УДК 378.015.31:17.022.1

ДУХОВНЕ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

С. Ю. Гуров

ORCID 0000-0002-9456-0046

Першочерговим завданням навчально-виховного процесу у ВНЗ є реалізація таких технологій виховання, які б відповідали сучасним соціально-культурним та економічним освітнім реаліям і впливали б на становлення активної творчої духовної особистості. Важливе місце у системі духовного виховання займає виховання духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей. Саме це спонукає викладачів до створення в студентському колективі реальних високоідейних відносин на підґрунті моральних цінностей. Сутність художньої літератури глибоко гуманістична за своєю природою, оскільки у центрі її інтересів завжди стоїть людина. Художня література, як і мораль, мають єдину мету – удосконалення особистості. Художній твір – «живе знання», головною ознакою якого є відкритість, недомовленість та незавершеність. Письменники – митці художнього слова – по-різному сприймають життя, кожний з них створює власний художній світ у творі – внутрішню форму літературного твору. Кожний з них має свою точку зору на світ, на людину, власну систему цінностей, тобто все те, що він намагається передати у творчості. Це означає, що художні твори відображають ті явища, які можна визначити як соціодинаміку культури, тобто дослідження процесів і явищ руху культури, в залежності від зміни, розвитку суспільства. Виявити ті чи інші закономірності певної епохи і зрозуміти її можна тільки під час зіставлення різних авторських точок зору. Стає важливим розробка таких форм роботи, які сприятимуть вихованню духовно-моральних цінностей студентів. Отже, педагогам слід реалізувати сучасну систему духовно-морального виховання молоді на основі художньої літератури як вітчизняної, так і світової.

Ключові слова: художня література, студентська молодь, духовно-моральні цінності.

Постановка проблеми. Першочерговим завданням сучасної вищої освіти є реалізація таких виховних технологій, які б відповідали культурним і соціально-економічним реаліям, а також впливали б на

становлення творчої особистості із сформованими духовно-моральними цінностями. У системі морального виховання стає важливим формування фахівця, здатного відстоювати сторону правди і високих ідей на основі духовно-моральних цінностей. Саме тому необхідним вважаємо застосування у вихованні фахівців-гуманітаріїв засобів художньої літератури, яка за своєю природою є глибоко гуманістичною, оскільки в центрі уваги і творчого пошуку письменників завжди знаходиться людина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософи та педагоги (М. Бердяєв, В. Сухарев, В. Розанов, В. Сухомлинський, К. Ушинський, П. Флоренський (Бердяєв, 1994)) одностайні у визнанні величчя гуманізму, який пронизує творчість видатних письменників як вітчизняної, так і світової літератури. Художній твір – «живе знання», головною ознакою якого є відкритість, недовомовленість та незавершеність (Кисельов, 1988). М. Булгаков, Б. Грінченко, Ф. Достоєвський, Т. Драйзер, О. Гончар, М. Гоголь, М. Коцюбинський, М. Некрасов, О. Пушкін, І. Франко, О. де Бальзак, О. Генрі, Дж. Селінджер, О. Уїяльд, Е. Хемінгуей та інші митці художнього слова по-різному сприймають життя, кожний з них створює власний художній світ у творі – внутрішню форму літературного твору. Кожний письменник має свою точку зору на світ, на людину, власну систему цінностей, тобто все те, що він намагається передати у творчості.

Автор, безумовно, має власну концепцію буття, але він не пригнічує особистість свого героя, хоча іноді може вступати з ним у діалог. На поліфонії голосів, діалозі особистостей побудовано чимало художніх творів. Доречно висловився з цього приводу М. Бахтін (1972): «Не безліч характерів і доль в єдиному об'єктивному світі у світлі єдиної авторської свідомості розгортається у творах, але саме множинність рівноправних свідомостей з їхніми світами поєднуються тут, зберігаючи свою незлитність, в єдності деякої події» (с. 6-7).

Це означає, що художні твори відображають ті явища, які можна визначити як соціодинаміку культури, тобто дослідження процесів і явищ руху культури, в залежності від зміни, розвитку суспільства, виявити ті чи інші закономірності певної епохи і зрозуміти її можна тільки під час зіставлення різних авторських точок зору. В художній літературі не просто зафіксовано та проілюстровано суспільні та культурні явища, письменники намагаються прожити життя у творі, передати провідні проблеми, рух суспільної та індивідуальної свідомості.

Мета статті – схарактеризувати форми роботи з художньою літературою як засобу виховання духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. В художній літературі рух лейтмотивів, етапи духовних підвищень та криз, «рух ідеалів» пов'язані єдиною ланкою і складають історію розвитку літератури як історію відображеного словесного духовного досвіду поколінь. Матеріалом для цього є мова, а базовим елементом мови художньої творчості письменників є слова, які в контексті світової культури асоціюються із Творцем. Адже у Святому Письмі було написано: «С початку було Слово і Слово було у Бога, і Слово було Бог» (Дворнікова, 2011).

Виховання майбутнього фахівця-гуманітарія має враховувати його всебічний розвиток як особистості, розвиток талантів, фізичних і розумових здібностей; формування фахівця з високим рівнем національної свідомості, здатного самостійно робити осмислений суспільний вибір на основі духовно-моральних цінностей. Такий шлях забезпечить зростання і зміцнення творчого інтелектуального та культурного потенціалу народу, підвищення його освітнього рівня і рівня духовно-моральної культури.

В нашому дослідженні ми ставили за мету виховання духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей, для цього було створено спецкурс «Художня література як чинник становлення духовно-моральної особистості».

В процесі розробки спецкурсу «Художня література як чинник становлення духовно-моральної особистості» ми виходили з таких положень особистісно-орієнтованого підходу, висунутих Л. С. Виготським, В. В. Давидовим, В. В. Серіковим та І. С. Якиманською: навчальний матеріал має бути значущим для студента; зміст навчального матеріалу організовується таким чином, щоб у студента залишалось право вибору, можливість вибору навчальних завдань; навчальний матеріал має стимулювати до самоцінної освітньої діяльності, яка переходить до самоосвіти і до саморозвитку; організація навчального матеріалу має відповідати логіці і методології наукового пізнання; у зміст матеріалу має бути включена «піраміда понять», коли «рух» зверху до низу, від загального до окремого, від вершини піраміди до її основи є так само характерним, як і його зворотній процес сходження до вершин абстрактного мислення» (Виготський, 1982, с. 129).

Мета спецкурсу полягає в оптимізації процесу виховання духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей, професійній підготовці студентів до опанування теоретичним та практичним матеріалом щодо визнання важливості виховання духовно-моральних цінностей, усвідомлення їх значущості в художній літературі, формуванні професійної готовності майбутніх фахівців до використання отриманих знань у практичній діяльності.

Основними завданнями спецкурсу стали: формування знань про сутність духовно-моральних цінностей та їхню структуру на основі зразків світової та національної художньої літератури; розвиток здатності до духовно-моральної оцінки творів художньої літератури; формування у студентів уявлення про художню літературу як мистецтво слова, важливу складову системи мистецтв і духовної культури народів світу; розвиток читацької потреби і здатності насолоджуватися мистецтвом слова і засвоювати духовно-естетичний потенціал художньої літератури, реалізувати його у власному житті; створення позитивної мотивації до самовдосконалення і практичного використання духовно-моральних цінностей у власній поведінці і професійній діяльності; навчання студентів визначати національну своєрідність і загальнолюдську значущість літературних творів, у тому числі шляхом зіставлення зі зразками різних національних літератур; здійснення рефлексії духовно-морального досвіду; розвиток доброзичливості, емпатії, милосердя, поміркованості і добротності; надання студентам оптимального обсягу літературознавчих понять і термінів, необхідних для повноцінного аналізу й інтерпретації художніх текстів; вдосконалення розуміння ними головних закономірностей розвитку літературного процесу; навчання вмінь і навичок аналізу й інтерпретації художнього тексту, здатності сприймати його крізь призму задуму й стилю автора, бачити кожен конкретний твір у літературному, культурному та історичному контекстах; **формування відчуття краси та виразності художнього слова, духовно-емоційної відкритості щодо кращих здобутків світового літературного письменства, інтерес до художнього світу кожного митця.**

У пояснювальній записці до спецкурсу вказується на те, що викладачу, який має на меті виховувати духовно-моральні цінності студентів засобами художньої літератури необхідно уважно ставитися до вибору художніх творів, для чого варто ознайомитися з поняттям рекомендаційної бібліографії та на її основі скласти власний список книг, обраних для читання. Такий вибір має спиратися на певні критерії відбору «якісної літератури», тобто тієї, що має виховний потенціал саме для духовного вдосконалення молоді.

До таких критеріїв варто віднести: наявність духовно-моральних цінностей, норм та ідеалів у творі; ідейна спрямованість художнього твору, тобто відповідність завданням виховання духовно-моральних цінностей; моральний образ героя; чітке розмежування проявів духовно-моральних вчинків у поведінці літературного героя та засудження анти-цінностей; наявність емоційної експресії мови та засобів виразності, висока художня майстерність і літературна цінність твору; наявність освітньої функції,

актуальність та суспільна значущість художнього твору та культуровідповідність літературного твору, можливість вільного розвитку у рамках запропонованих норм у художньому творі; наявність елементів самоусвідомлення та самовизначення літературного героя, відповідність літературного твору віку читача.

Художня література надає малодосвідченій людині таку можливість, яку не може надати реальність. Необхідно залучати студентів до читання видатних творів світової і вітчизняної літератури, де вони матимуть можливість знайти того, хто інакше існує, інакше відчуває цей світ; зрозуміють, що можна прожити декілька життів, спробувати ототожнити себе з іншими персонажами та їхніми життєвими обставинами, відчути почуття любові і ненависті, милосердя та спокуси, перемоги або поразки – таким чином здобути певний життєвий і духовний досвід.

Наведемо приклади деяких художніх творів, обраних нами для спецкурсу з виховання духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей. Так, наприклад, в соціально-психологічному романі «Батько Горіо» О. де Бальзака відображено головних персонажів, які втратили людську гідність. Анастасі та Дельфіна, які є матеріально забезпеченими, після одруження не спромоглися залишитися у ставленні до найріднішої людини – батька. Так, в романі зображено торговця Горіо, який усвідомлює, що дочки соромляться його, через те, що світські насолоди захопили їх і врешті прагнення першості в колі аристократів поклато край і спілкуванню між сестрами. На думку баронеси де Босеан, «вони зреклися одна одну, як вони зреклися свого батька». Горіо не було місця в їхньому житті. Хоча він радів зустрічам із ними, але їм необхідні були лише гроші. Батько Горіо платив за їхніми рахунками. Коли ж у Горіо нічого не залишилося, він страждав від того, адже старий був щасливий своєю самозреченою любов'ю і бажанням віддавати. Він не засуджував своїх дочок. Він любив їх ніжно і самовіддано. Однак Дельфіна та Анастасі не прийшли навіть поховати його. Отже, доньки зруйнували сімейні стосунки заради насолоди і світських розваг, багатства і марнославства. Говорячи про долю Горіо, баронеса де Босеан зазначає: «Така доля всіх почуттів. Наше серце – скарбниця: вичерпайте її відразу – і ви злидар. Ми суворо ставимося до почуття, що витрачається до кінця, так само як і до людини, в якій немає жодного су. Цей батько віддав усе. Він віддавав протягом двадцяти років свою душу, свою любов, а все майно віддав за один день. Вичавивши лимон, дочки викинули на вулицю скоринку». В цьому романі яскраво розкриваються сімейні стосунки і тема прощення та батьківського благословення.

До роботи у спецкурсі «Художня література як чинник становлення духовно-моральної особистості» було також взято для прочитання та опрацювання твори Фредеріка Стендаля, а саме новела «Ваніна Ваніні» (1829) та роман «Червоне та чорне». Творчість цього митця була обрана, тому що головною темою у митця було висвітлення проблеми людських цінностей. Її він торкається в новелі «Ваніна Ваніні» (1829) – творі про палке, але трагічне кохання дочки багатого князя Ваніні та карбонарія П'єтро Міссіріллі – сина лікаря. Їхні стосунки спочатку були дуже пристрасними: «Безмірне було безумство Ваніни, та безмірне було і її щастя. Міссіріллі вже не думав про свій обов'язок, про свою чоловічу гідність – він кохав так, як кохають у дев'ятнадцять років, до того ж в Італії». Розвиток сюжету в новелі обумовлює «трикутник»: суперницями в коханні стали Ваніна й Італія, за яку боровся П'єтро. У творі окреслено проблеми, що обумовлені як порухами людських сердець, так і суспільними чинниками: кохання й обов'язок, кохання й прагнення волі, кохання й ненависть, кохання й егоїзм, кохання й гордість, кохання й суспільна нерівність, повнокровне життя й життя беззмислового тощо. Ваніна готова на будь-які випробування заради коханої людини, але все її єство протестує проти безглузді, з її точки зору, жертви П'єтро. Так щастя двох люблячих один одного людей, по-різному розуміючих сенс життя, виявляється трагічно приреченим. Стендаль показує, яка нездоланна прірва виникає між ними на ґрунті різного соціального походження й відмінного соціального уявлення про обов'язок, честь і батьківщину.

В соціально-психологічному романі «Червоне і чорне» (1830 р.) автор торкається проблеми людських цінностей – одна з головних, порушених видатним французьким письменником Стендалем у творі про духовну відповідальність людини за свої вчинки: вона відповідальна за добро і зло. Особистість у психологічному романі представлена крізь призму зіткнення двох протилежних пристрасностей: любові та честолюбства. Отже, психологізм Стендаля побудовано на конфліктному зіткненні почуттів і розуму.

Головний персонаж твору – талановитий плебей, який успадкував усі кращі риси свого народу: відвагу та енергію, чесність та твердість духу, непохитність у русі до мети. Він вірить, що революція – це його стихія. Але є в його характері й така риса, як мрія про велич. Наполеон для Жюльєна – герой. У горах, стоячи на високій скелі, юнак заздрить яструбу: *«Ось така була доля у Наполеона, можливо, і мене чекає та ж?»* Девіз Жюльєна Сореля: *«До зброї!»*.

Сорель абсолютно байдужий до збагачення. Натомість він мріє досягти слави завдяки волі, енергії та таланту, у силі яких він не

сумнівається. У роки Реставрації такі люди є небезпечними, їх енергія – згубна, так як у ній прихована можливість нових соціальних заворушень. Тому Жюльєн не може чесним шляхом здобути гідну кар’єру. Він переконаний, що живе у країні ворогів. Винятковість Жюльєна Сореля в тому, що він прагне знайти компроміс між «червоним» і «чорним», людиною *«правди та істини»* й мораллю надуманого практицизму. Поєднання в натурі Жюльєна діаметрально протилежних начал – плебейського, незалежного і благородного з мріями про необмежену владу, яка може підштовхнути до підступності, помсти та злочину, – є основою складного характеру героя. Боротьба цих антагоністичних начал визначає внутрішній драматизм Жюльєна. Зовнішні події твору відбиваються в душі героя. Стендаль пише: *«Хто міг би подумати, що це юне дівоче личко, таке бліде і покірливе, приховує такий непохитний намір витерпіти, якщо треба, будь-які тортури, аби прокласти собі шлях»*. На думку автора, герой досяг величезного кар’єрного зросту завдяки гордому, сміливому характеру та обдарованості. Натомість шлях нагору, який проходить у романі Сорель, – це шлях втрати ним найкращих людських якостей. Але це й шлях з’ясування суті сильних світу. Коли Жюльєн досягає мети, він відчув розчарування: ще збереглася жива душа, яка протестувала. Однак це розуміння приходить через сильне зворушення. Герой у фіналі збайдужів до власного майбутнього. Він так думає про смерть: *«Мені нічого робити на землі»*. Жюльєн обирає достойну смерть (шлях вічного духовного буття) на протигагу недостойному фізичному існуванню. Сорель радіє, що Луїза поряд: *«Подумай, адже я ніколи не був такий щасливий»*, – зізнається Жюльєн пані де Реналь. Лише тепер він осягнув мистецтво радити життя.

На судовому процесі Жюльєн Сорель говорить, що його відправляють на шибеницю не через постріл у церкві. Його злочин полягає в іншому – він, плебей, здобув собі місце під сонцем. Жюльєн просить, щоб його поховали в горах – недалеко від його скелі, в його печері, де він мріяв про перемоги та подвиги.

В реалістичному романі Ч. Діккенса «Домбі і син» (1848) один із головних персонажів – містер Домбі – гордий і непорушний, один з *«господарів»* Сіті. Він зайнятий лише одним питанням у житті – розумінням своєї *«соціальної функції»*. Його торгівельна справа, якою він керує багато років, є прикладом всепоглинаючого фетишу, за яким Домбі бачить лише прибутки: *«Домбі і Син»! Ці три слова були єдиним сенсом життя містера Домбі. Адже землю створено, щоб Домбі і Син могли на ній торгувати, сонце і місяць, – щоб світили їм. Річки потекли і моря простерлись, щоб було де плавати їхнім кораблям. Веселка обіцяла їм гарну годину. Вітри тільки або сприяли, або перешкоджали. Зірки та планети*

оберталися на орбітах, щоб не зрушився світ, центром якого був торгівельний дім «Домбі і Син».

Домбі мав двох дітей. Однак про доньку – Флоренс – він ні говорити, ні думати не хотів. Вона не помічниця, не спадкоємиця сімейної традиції («*Та що там якась дівча для «Домбі і Сина»! В капіталі фірми з такою гучною назвою дівчисько – лише низькопробна монета, яку ніхто не бере»*). Містер Домбі по-своєму любив сина Поля, але лише тому, що той «*збільшить капітали*», продовжить справу батька. Через весь твір автор проводить думку про те, що гроші не мають безмежної сили, як думає містер Домбі. За гроші не можна купити найдорожче – любов, дружбу, тепло сімейних стосунків. Епіграфом до роману могли б стати слова маленького Поля: «*Якщо гроші можуть усе, чому вони не врятували життя моєї матері?*» Доля не жаліє Домбі. Спочатку помирає його спадкоємець син, який був здатен викликати в серці батька тепло. Його кидає красуня Едіт, кохання якої він хотів купити. Зраджує Домбі його управитель Каркер. Донька Флоренс, яку він майже прокляв, без батьківського благословення одружується з моряком Вальтером Греєм. У фіналі твору автор зображує банкрутство торгового дому Домбі. Єдине, що врятовує його хазяїна від відчаю та, можливо, смерті, – це любов близьких йому людей, і, перш за все, – Флоренс: «*Стоять світлі осінні дні, і на березі моря часто можна бачити молоду даму і сивого як лунь джентльмена. З ними або поблизу них двоє дітей – хлопчик і дівчинка. Сивий як лунь джентльмен гуляє з хлопчиком, розмовляє з ним, бавиться, доглядає і наглядає за ним так, ніби тільки ради нього й живе. Коли хлопчик замислюється, замислюється й джентльмен, а іноді, коли малий, зазираючи йому в обличчя, питає щось, візьме його ручку і, тримаючи її, забудеться відповісти. Та ніхто, окрім Флоренс, не знає, як сивоволосий джентльмен кохає дівчинку... Вона панує в його серці. Він не може бачити й хмаринки на її обличчі*».

Найголовніше, що вдалося письменнику в романі, – це показати переродження людини і підкреслити цінність родинних стосунків.

Таким чином, зображаючи владу грошей, які в романі грають чи не найголовнішу роль, автор підкреслює їх згубну силу, наголошуючи, що гроші калічать людину і фізично, і морально.

В роботу зі спецкурсу було також взято твори українських і російських письменників. Твір І. Франко «Мойсей» було обрано для читання, оскільки в поемі автор розкриває глибоку віру в невичерпні сили народу, в те, що, попри тяжкі поневіряння, український народ матиме щасливе майбутнє. О. Гончар «Собор» – філософський роман, у якому розглядаються важливі соціальні та національні проблеми з погляду вічних

гуманістичних істин. Головним персонажем твору став собор, він уособлює вічні істини гуманізму, якими мусить керуватися людська цивілізація, щоб не прийти до руйнування і знищення. Центром твору вважається проблема духовності сучасної людини, а точніше – проблема духовності сучасного українця. Повість О. Кобилянської «Земля» було також обрано для розгляду на заняттях спецкурсу, тому що в ній підіймається тема першого гріха – братовбивства, і відбувається пошук причин людської ненависті.

В повісті Л. Толстого «Хаджи Мурат» автор заперечує безглузду різню та стверджує життя, оспівує та захищає людину. Цією повістю письменник розкриває проблеми створення та руйнації, Л. Толстой наголошує на тому, що створення вище за руйнування, він переконаний, що люди різних національностей спроможні знайти спільну мову та домовитися між собою. Він запевняє, що жодна людина не може ставити провиню іншій національну приналежність або релігійну.

В романі «Брати Карамазови» Ф. М. Достоевський майстерно відображає здатність головного героя до співчуття і вважає це необхідною справою, бо, коли люди припинять жаліти, коли ця цінність зникне, тоді суспільству стане зле, бо воно зачерствіє і стане розпусним і безплідним (Достоевський, 1988, с. 71). В розповіді «Студент» А.П. Чехова мова йде про загальновідомі речі – мужність та зраду. Автор розмежовує поняття зради на добровільну і зраду, яка може відбутися мимоволі. Прикладом він надає біблійську зраду Іуди, найпідлішу зраду, та зраду Петра як таку, що відбулася через слабкість людської природи. У творі підіймається вічне питання про моральну слабкість, безсилля добра в душі пересічної людини (Булгаков, 1905).

В роботі зі спецкурсом діалог заплановано як домінуючу форму навчальної діяльності, такий підхід надає можливості розвивати у студентів логічне мислення, вміння обґрунтовувати свою думку тощо. На аудиторних заняттях зі спецкурсу ми пропонуємо використовувати різноманітні інтерактивні методи і форми навчання, спрямовані на оволодіння студентами теоретичних основ проблеми виховання духовно-моральних цінностей та їх практичне використання: розв'язування відповідних завдань і ситуацій духовно-морального характеру, проведення багатофункціональних ігор; спостереження за роботою викладачів вищої школи, заданого протоколювання й індивідуального аналізу результатів діяльності.

Активною формою роботи вважаємо ведення портфоліо із заздалегідь визначеними і узгодженими зі студентами розділами роботи. Так, наприклад, під час роботи студенти опрацьовували матеріал і розподіляли

його у портфоліо за такими розділами: «Основні поняття. Глосарій», «Приклади духовно-моральних цінностей», «Список вітчизняної літератури обов'язкової для прочитання», «Список світової літератури обов'язкової до прочитання», «Мої враження від прочитаного» (у вигляді анотації або таблиці, де висвітлено основну ідею та цінності, що оспівуються автором), «Цитати, які запам'яталися», «Мій прогрес» тощо. Цікавою формою роботи з виховання духовно-моральних цінностей вважаємо конкурси на кращого читця віршів, турніри-змагання знавців класичної літератури, різноманітні навчальні конференції, присвячені творчості письменників тощо. Названі методи і форми мають застосовуватися не ізольовано, а у певній системі з урахуванням структури й етапів процесу виховання духовно-моральних цінностей студентів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, ретельно продуманий, аргументований, чітко викладений теоретичний матеріал і система методичного забезпечення, яка включає запитання і завдання пошукового і дослідницького характеру для майбутніх фахівців гуманітарних спеціальностей, спонукають студентів до роздумів, порівнянь, аналізу духовно-моральних явищ. Теоретичні положення можна проілюструвати фактами, взятими як з життя людини, так і з життя літературних персонажів, і забезпечити різноманітними зразками-варіантами розв'язування ситуацій духовно-морального характеру, вирішення проблемних питань.

Література

1. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского. 3-е изд. Москва : Художественная лит. 1972. 470 с.
2. Бердяев Н. А. Собрание сочинений. М., 1994. 390 с.
3. Булгаков С. И. Чехов как мыслитель. Киев, 1905. 32 с.
4. Выготский Л. С. Мышление и речь / Собр. соч. в 6 т. Т. 2. Москва, 1982. 504 с.
5. Дворникова Е. И. Духовно-нравственные ценности русской классической литературы. URL : http://www.art-in-school.ru/art/iskusstvo_i_obrazovanie_2011_01_-_01_Dvornikova.pdf (дата звернення: 5.06.2019).
6. Достоевский Ф. М. Полн. собр. соч. в 30 т. Т. 22. Ленинград : Наука, 1988. 408 с.
7. Киселев А. К. Сопоставление как прием активизации эмоционального восприятия и интеллектуальной деятельности старшеклассников в литературном образовании : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Москва, 1988. 18 с.

References

1. Bakhtin, M. M. (1972). *Problemy poetiki Dostoevskogo [Problems of Dostoevsky's Poetics]*. (3rd ed). Moscow: Khudozhestvennaya literatura (rus).

2. Berdyaev, H. A. (1994). *Sobranie sochineniy* [Collected works]. Moscow (rus).
3. Bulgakov, S. I. (1905). *Chehov kak myslitel'* [Chekhov as a thinker]. Kiev (rus).
4. Vygotsky, L. S. (1982). *Myshlenie i rech'* [Thinking and speech], vol. 2. Moscow. (rus).
5. Dvornikova, E. I. *Duhovno-nravstvennye cennosti russkoj klassicheskoj literatury* [Spiritual and moral values of Russian classical literature]. Retrived from http://www.art-in-school.ru/art/iskusstvo_i_obrazovanie_2011_01_-_01_Dvornikova.pdf (date of appeal: 5.06.2019) (rus).
6. Dostoevsky, F. M. (1988). *Polnoe sobranie sochinenij v 30 tomah* [The complete works in 30 volumes], vol. 22. Leningrad: Nauka (rus).
7. Kiselev, A. K. (1988). *Sopostavlenie kak priem aktivizacii jemocional'nogo vosprijatija i intellektual'noj dejatel'nosti starsheklassnikov v literaturnom obrazovanii* [Comparison as a method of activation of emotional perception and intellectual activity of high school students in literary education]. (Abstract of Thesis of Candidate of Pedagogical Sciences). Moscow (rus).

ДУХОВНОЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ СРЕДСТВАМИ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

С. Ю. Гуров

Первоочередной задачей учебно-воспитательного процесса в вузе является реализация таких технологий воспитания, которые бы отвечали современным социально-культурным и экономическим образовательным реалиям и влияли бы на становление активной творческой духовной личности. Важное место в системе духовного воспитания занимает воспитание духовно-нравственных ценностей студентов гуманитарных специальностей. Именно это побуждает преподавателей к созданию в студенческом коллективе реальных высокодейных отношений на основе моральных ценностей. Сущность художественной литературы глубоко гуманистическая по своей природе, поскольку в центре ее интересов всегда стоит человек. Художественная литература, как и мораль, имеют единую цель – совершенствование личности. Художественное произведение – «живое знание», главным признаком которого является открытость, недосказанность и незавершенность. Писатели – мастера художественного слова по-разному воспринимают жизнь, каждый из них создает собственный художественный мир в произведении – внутреннюю форму литературного произведения. Каждый из них имеет свою точку зрения на мир, на человека, собственную систему ценностей, то есть все то, что он пытается передать в творчестве. Это означает, что художественные произведения отражают те явления, которые можно определить как социодинамику культуры, то есть исследование процессов и явлений движения культуры, в зависимости от изменения, развития общества, выявить те или иные закономерности определенной эпохи и понять ее можно только при сопоставлении различных авторских точек зрения. Становится важной разработка таких форм работы,

которые будут способствовать воспитанию духовно-нравственных ценностей студентов. Следовательно, педагогам следует реализовать современную систему духовно-нравственного воспитания молодежи на основе художественной как отечественной, так и мировой литературы.

Ключевые слова: художественная литература, студенческая молодежь, духовно-нравственные ценности.

SPIRITUAL IMPROVEMENT OF STUDENTS BY MEANS OF FICTION

S. Yu. Gurov

The primary task of the educational process at university is the implementation of such technologies of education that would meet modern socio-cultural and economic educational realities and would affect the formation of an active creative spiritual personality. An important place in the system of spiritual education takes the education of spiritual and moral values of students of humanities. This is what motivates teachers to create real high-ideological relationships based on moral values in the student team. The essence of fiction is deeply humanistic in nature, because the center of its interests is always a person. Fiction as well as morality has a common goal, it is the improvement of personality. A work of art is "living knowledge," the main feature of which is openness, understatement and incompleteness. Writers-masters of artistic words differently perceive life; each of them creates their own artistic world in epic – domestic form of literary art. Each of them has their own point of view on the world, on the people, their own system of values, that is, all that they try to convey in creativity. This means that the works of art reflect the phenomena that can be defined as the social dynamics of culture, that is, the study of the processes and phenomena of the movement of culture, depending on the changes, the development of society, to identify certain patterns of a certain era and understand it only when comparing different author's points of view. It becomes important to develop such forms of work that will contribute to the education of spiritual and moral values of students. Therefore, teachers should implement a modern system of spiritual and moral education of young people on the basis of fiction both domestic and world.

Key words: Fiction, student youth, spiritual and moral values.

Гуров Сергій Юрійович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології та методики викладання англійської мови Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь, Україна). E-mail: serggurov@mail.ru

Gurov Sergiy Yuriyovych – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of English Philology and Methods of Teaching English department of Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University (Melitopol, Ukraine). E-mail: serggurov@mail.ru